

Творчість Шевченка є важливим внеском у розвиток української національної самосвідомості, що мав істотний вплив на зміст філософської думки XIX ст.

Література:

1. Горський В. С. Історія української філософії. Курс лекцій. Київ: Наукова думка, 1997. 285 с.
2. Данильян О.Г., Тараненко В.М. Основи філософії. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/1/001start.htm.
3. Кравець В.М., Бандура О.О., Сімон Ю.С. та ін. Філософія. Мультимедійний навчальний посібник. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/filosofia-30012017/lection/lec2.3.html>.
4. Мозгова Н.Г. Шеллінг і київська школа філософського теїзму XIX століття. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/94278/39-Mozgova.pdf?sequence=1>

Василь КОВБАСА

аспірант,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

ПРОТЕСТАНТСЬКЕ ПИТАННЯ В ПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ ТА ПІВНІЧНІЙ БУКОВИНІ (1914 – 1917 РР.)

Непересічне значення Першої світової війни для всесвітньої історії актуалізує необхідність переосмислення її подій з'ясувавши місце і роль всіх без винятку учасників конфлікту, включаючи й специфіку діяльності російської окупаційної влади у Східній Галичині та Північній Буковині щодо протестантського населення. Незважаючи на появу ряду наукових розвідок присвячених подіям, що відбувалися на західноукраїнських землях у роки Першої світової війни, дана тема ще недостатньо висвітлена.

Перше поселення протестантів у Галичині було закладено в Заліщиках (Тернопільщина) в 1750 р., вихідцями із Пруссії та Саксонії, а вже станом на середину XIX ст. у Галичині існувало 186 колоній [10], заснованих переселенцями з Пруссії, Саксонії, Баварії, Голландії, Фландрії, німцями з Польщі і Чехії [6].

Громади лютеран і кальвіністів підпорядковувалися Галицько-Буковинській суперінтендантурі (єпископату) з осередком Бельсько-Бялій (1871–1885 і 1897–1918 рр.). Напередодні та в часи Першої світової війни

спільноту очолював австрійський релігійний діяч і теолог Герман Георг Фріче [4]. У 1913 р. лютеранська частина нараховувала 29 парафій, 50 церковних філій і 16 місійних станцій із загальною кількістю 52540 прочан. Кальвіністи, у свою чергу, мали 4 парафії, 8 філій, 1 станцію і 4679 вірних [12].

Окрім громад лютеран та кальвіністів, до 1914 р. на теренах Галичини зароджується баптизм – значною мірою під впливом проповідників із Угорщини, Польщі, Румунії і Волині, де у середині ХІХ ст. створено перші громади. Ще у 80-х рр. ХІХ ст. шорник Микола Войтюк зібрав першу молитовну групу баптистів у Коломиї [4, с. 264]. Згодом баптистські громади існували у багатьох галицьких містах, серед яких – Львів, Рава-Руська, Сколе, Жовква, Перемишль, Добромиль. Під час Першої світової війни колоністи розпорошуються по всій Галичині (осідаючи у Вишинцях, Міхаликах, Майдані, Юленівці, Забір'ї, Гійчому, Вільоку, Камінці, Салашах) [3].

Протестантське населення окупованої Галичини та Буковини російська влада сприймала як «п'яту колону». Протестанти зазнавали систематичних арештів, декого примусово висілали до Росії, Південного Кавказу, Сибіру, незважаючи, навіть на те, що у війні на російському боці брали участь також і протестантські віруючі та їх керівники. Громади надавали матеріальну і моральну допомогу російській армії, працювали санітарами та військовими будівельниками, деякі брали участь у військових діях. Також заснували фонд «Милосердний самарянин», який збирав кошти для організації лазаретів, догляду за пораненими та розповсюджував духовну літературу на фронтах [3, с. 298].

Навіть участь у відкритті лазаретів для поранених пояснювалася бажанням протестантів вести антиправославну агітацію серед постраждалих. Невдовзі висунуто вимогу не допускати баптистів або євангельських християн до лазаретів, навіть якщо вони були відкриті самими прочанами [7, с. 198].

Ситуація погіршувалася ще й тим, що взаємовідносини протестантських віруючих і Російської імперії ще з кінця ХІХ століття були досить непростими. Джерелом напруги була, головним чином, держава через її православно-монархічну природу і невизначеність релігійного законодавства [7].

В процесі дезінформування населення та звинувачення баптистів в антидержавній діяльності, чималу роль відіграло сільське духовенство, яке, конкуруючи із поширенням релігійного вчення баптистів, прагнуло використати цей момент, щоб спровокувати репресії щодо протестантів.

Потенційно таким чином було б зменшено ступінь їх релігійного впливу на населення [2].

Вже з кінця 1914 р. розпочалася депортація місцевих протестантів у Росію (переважно до Сибіру). Спочатку виселенню підлягали всі чоловіки від 18 до 70 років, згодом – їх родини із дітьми, на збори яких відводилось три доби, потім – лише одна. За спротив передбачались арешт і конфіскація майна [11].

В 1915 р., після успішної для Німеччини та Австро-Угорщини Горлицької операції, російська влада розпочала відкриту боротьбу із протестантами [8].

Так, 15 вересня 1915 р. російські козаки ввірвалися до колонії Багінсберг (*Коломия, примітка автора*), спалили молитовні та будинки мешканців (зі 110 вціліло 17), а також культурно-освітній осередок «Німецький дім» [13].

Було наказано піддавати суворим покаранням за межами військового розташування тих, кого буде викрито в антиурядовій діяльності або пропаганді шкідливої віри [8, с. 7], що було викликано небажанням військового керівництва надавати розголосу справам, пов'язаним із поширенням антивоєнних поглядів. Адміністрація не хотіла надавати привід для уникнення військової служби солдатам православного віросповідання. Це пояснювалося «м'якими» покараннями за відмову брати зброю до рук [1, арк. 2]. Після звичайних дисциплінарних покарань в своїх частинах, протестантів найчастіше спрямовували на обозну та санітарну службу. Лише невелика частина утримувалася в арештантських батальйонах і в'язницях [1, арк. 3].

Переслідування німців Галичини та Буковини тривало до останніх днів російської окупації тільки через те, що вони були німцями, а Росія воювала проти Німеччини. У великих містах арештовували інтелігенцію, а у провінції – німців-селян. З одного Городоцького повіту Львівської губернії за підозрою в шпигунстві у травні 1915 р. вивезли 68 родин німецьких колоністів [5].

У 1915 р. начальник Волинського жандармського управління наказав звернути особливу увагу та вжити відповідних заходів для припинення здійснення баптистами пропаганди серед військових [8, с. 8], що стало однією із причин введення заборони молитовних зібрань у 1917 р. До зборів не допускалися усі, хто був задіяний в сфері оборони, навіть якщо вони були членами протестантських громад [1, арк. 1].

Наприклад, на початку 1917 року начальник 21-ї армійської запасної бригади, частини якої розташовувалися в Тернополі, Микулинцях і

Підволочиську, звернувся до Тернопільського Губернатора із проханням повідомити, чи проводяться в районі дислокації частин його бригади збори протестантів. Якщо стане відомо, що такі збори проводяться таємно, то видати розпорядження для поліції, яка повинна проводити арешти та складати іменні списки присутніх. Згодом, ці списки із вказаними частинами надсилалися безпосередньо начальнику бригади [1, арк. 1].

Дискримінація та утиски протестантів припинилися лише після перемоги Лютневої революції 1917 р., і з приходом до влади Тимчасового уряду у Росії. Починаючи з березня 1917 р. почалися звільнення частини засуджених, до числа яких потрапили й ув'язнені за релігійні переконання [9].

Таким чином, діяльність російської окупаційної адміністрації в Галичині та Буковині в 1914 – 1917 рр. була спрямована проти місцевого протестантського населення. Російська влада звинувачувала німецьке населення в шпигунстві на користь Австро-Угорщини і Німеччини та в прагненні дестабілізувати військову, політичну та соціально-економічну ситуацію в окупованих регіонах і намагалася через здійснення репресій і привласнення майна німців здобути симпатії і лояльність місцевого населення.

Література:

1. Державний архів Тернопільської області, м. Тернопіль. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 244. Арк. 1-16.
2. Клибанов А. История религиозного сектантства в России (60-е годы XIX в. – 1917 г.) / А. Клибанов. Москва: Наука, 1965. 348 с.
3. Любащенко В. І. Історія протестантизму в Україні [Текст] : Курс лекцій / В. І. Любащенко. К.: Поліс, 1996. 350 с.
4. Любащенко Вікторія, Петрів Назарій:Юридичний статус протестантських громад Галичині (1781–1921), «Історія релігій в Україні», книга І, упор.: О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич, Львів 2015, с. 262–271.
5. Мазур О. Я. Міграція населення Східної Галичини на початку Першої світової війни: заручники, біженці, вигнанці, евакуйовані / О. Я. Мазур, І. В. Баран, М. О. Борищак // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія. 2013. № 752. С. 50 – 61. URL:: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPDA_2013_752_12.
6. Монолатій І. Австро-німецька колонізація Галичини кінця XVIII – другої половини XIX століть: напрямки, тенденції, підсумки. URL: http://kalusz.io.ua/s206088/nimecka_kolonizaciya_prikarpattya
7. Решетников Ю. Обзор истории евангельскобаптистского братства в Украине / Ю. Решетников, С. Санников. Одесса: Богомыслие, 2000. 246 с. [Електронний ресурс]. URL: CD «История Евангельского движения в Евразии: Материалы и документы (1.1)». Одесса, 2004.

8. Савчук Т. «Дарма брат брата вбиває»: протестанти в армії Російської імперії (1914-1917 рр.) / Т. Савчук // Емінак. 2015. № 1 – 2. С. 5-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eminak_2015_1-2_3.
9. Сітарчук Р.А. Адвентисти сьомого дня в українських землях у складі Російської імперії (друга половина XIX століття – 1917 рік): монографія. Полтава: Скайтек, 2008. 324 с.
10. Стеблій Ф. З історії взаємин українців і німецьких поселенців у Галичині у середині XIX ст. // Німецькі колонії Галичини: Історія–Архітектура–Культура. Матеріали Міжнар. наук. семінару. Львів, 1996. С. 125.
11. Gastpar W. Kościół Ewangelicko-Augsburski podczas pierwszej wojny światowej // Księga jubileuszowa z okazji 70-lecia urodzin ks. prof. dr. Jana Szerudy. – Warszawa, 1959. S. 22.
12. Johannes-Mathesius-Gesellschaft – Evangelische Sudetendeutsche e.V.: Die Evangelische Kirche A. u. H. B. in Österreich im Jahr 1913 <https://archiv.mathesius.org/089n.shtml>
13. Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 IX 1921 roku. Mieszkania, ludność, stosunki zawodowe. Warszawa, 1927. S. 54.

Віталій ГАВУР

аспірант,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ В УРСР У КОНТЕКСТІ ХРУЩОВСЬКОЇ ДОБИ (1953 – 1964 рр.)

Діячі кожного історичного періоду можуть запустити зміни, які дадуть початок довготривалим тенденціям у суспільстві. Саме так сталося в Радянському Союзі за хрущовської доби, і тому цей період радянської історії 1953–1964 рр. названий так не випадково. Саме М. Хрущов став ініціатором головних змін, що відбулись у системі в означений проміжок часу. Розмови про масові амністії та боротьбу з культом вождя в середовищі компартійної еліти почали Г. Маленков та Л. Берія. Але Хрущов, перемагаючи своїх політичних супротивників, підхоплював запропоновані ними ідеї змін та, як показав час, мав достатньо політичної волі їх реалізувати. Тому і не дивно, що часто період «відлиги» теж іменують хрущовським. Зайнявши у вересні 1953 р. пост першого секретаря ЦК КПРС, Хрущов лиш продовжував нарощувати владу та вплив, а в 1955 р. він уже мав достатньо авторитету і сили, щоб стати головним драйвером змін у країні [1, с. 702].

Вагомим, а може і ключовим процесом хрущовської доби вважається «десталінізація». Термін має ширше значення, запропоноване М.